

Gerard Rooijakkers

Genootschap weer naar een interventiekracht

Bij wie zou het voorzitterschap van het Provinciaal Genootschap van Kunsten en Wetenschappen in betere handen zijn dan bij Gerard Rooijakkers, als hoogleraar etnologie verbonden aan de Universiteit van Amsterdam en gepassioneerd verdediger van de (Brabantse) 'cultuur met een kleine c'. Brabander in hart en nieren (Eindhoven, 1962), ook al verhuist hij dit jaar naar het Veerhuis van het Gelderse Alphen aan de Maas. 'Met een weids uitzicht over Brabant. En het eerste wat ik tegenkom als ik oversteeek is een bord met *Welkom in Brabant*.' Door ook nog een pied à terre in 's-Hertogenbosch aan te houden blijft hij 'met één been in de stad' en verandert er in zijn ogen dan ook niets als het om Noord-Brabant gaat.

Herbronnen

Als nieuwe voorzitter van het Provinciaal Genootschap noemt Gerard Rooijakkers het 'interessant oude relaties met de cultuurhistorische wereld te versterken'. Praktisch gezien: 'Het is interessant mensen bij elkaar te brengen rond bepaalde thema's. Mensen die behoefte hebben aan reflectie en debat.'

'In de negentiende eeuw opgericht door liberale culturele ondernemers heeft het Genootschap zich met succes ingezet voor de kunsten en wetenschappen in Noord-Brabant.' Oude relaties zijn echter verbroken. Zoals die met het Noordbrabants Museum. En met de zo waardevolle provinciale bibliotheek, die naar de Universiteit van Tilburg is gegaan. Het eens zo strijdbare blad *Brabantia* is, eenmaal *Brabant Cultureel* geheten, tenslotte ook verzelfstandigd. Wat Rooijakkers met het Genootschap voor ogen staat vat hij samen onder de noemer 'herbronnen'. Tegen die achtergrond is het niet verwonderlijk, dat het eerste wat de nieuwe voorzitter heeft gedaan, is de oude naam, *Provinciaal Genootschap van Kunsten en Wetenschappen in Noord-Brabant*, in ere herstellen. Maar het gaat hem om meer: 'oude tradities en de mensen bij elkaar te brengen', daarmee terugvallend op 'de essentie van het Genootschap, namelijk genootschappelijkheid'. In die context moet het Genootschap in de ogen van Rooijakkers 'meer interventiekracht worden, een culturele interventiemacht, commentaar leverend op kunsten en weten-

De Hollands-Gelderse hoogleraar en kersverse voorzitter van het 'Provinciaal Genootschap van Kunsten en Wetenschappen', Gerard Rooijakkers, voor zijn pied à terre in het Brabantse. (Foto: Olaf Smit)

Het Noordbrabants Genootschap moet weer, zoals het 170 jaar geleden is begonnen, 'Provinciaal Genootschap van Kunsten en Wetenschappen in Noord-Brabant' worden. En als zodanig weer een 'culturele interventiekracht' zijn. Dat is het credo waarmee de bekende Bossche etnoloog Gerard Rooijakkers op 1 januari van dit jaar het voorzitterschap van 'Het Genootschap' op zich heeft genomen.

schappen in onze provincie, het debat aanjagend. Geïnteresseerden bijeen brengen al naar gelang de behoefte aan debat. Dat kan het Genootschap doen, omdat het volstrekt onafhankelijk is. Dat is de grootste kracht van het Genootschap.'

Omslag

Om misverstanden te voorkomen wijst Gerard Rooijakkers er voor alle zekerheid maar even op, dat het terugvallen op de oude naam niet betekent dat men het Genootschap-nieuwe-stijl mag 'associëren met het *Brabantia Nostra* en het regionalisme van de dertiger jaren. Men moet niet vergeten dat daar honderd jaar geschiedenis aan vooraf is gegaan. Daarvoor was het een liberale organisatie met heel onafhankelijke geesten. Die traditie zou ik willen hernemen.' Want: 'Er is behoefte aan inhoudelijke visie. Er is te weinig polemieken en debat, op een goede manier. We willen mensen en dingen in gang zetten, processen opstarten.' Op die manier hoopt het Genootschap zich 'meer in het culturele leven van Brabant te positioneren'. Prof. Rooijakkers ziet het immers als zijn opdracht 'vanuit een zekere maatschappelijke taakstelling als wetenschapper/onderzoeker, die iets te melden heeft, inzichten te geven, die anderen kunnen inspireren'. Hij wijst in dit verband op 'de ironie, dat ik nu als etnoloog, die zich bezighoudt met lage cultuur, leiding mag geven aan een instituut dat altijd een regenteske uitstraling heeft gehad'.

Het spreekt na dit alles haast als vanzelf, dat de nieuwe voorzitter het gebouw van het Provinciaal Genootschap op de Parade, 'een prachtig pand', meer toegankelijk, opener, wil maken, 'een gebouw waar mensen elkaar ontmoeten die gelijke belangstellingen hebben. In de loop der jaren is het Genootschap teveel een stichting met een kantoor geworden'. Gerard Rooijakkers beaamt dat gesproken kan worden van 'een echte cultuuromslag in het Genootschap', maar wil daar wel bij gezegd hebben dat 'dit gebeurt met volledige instemming en draagvlak van het hele bestuur'.

Etnologie

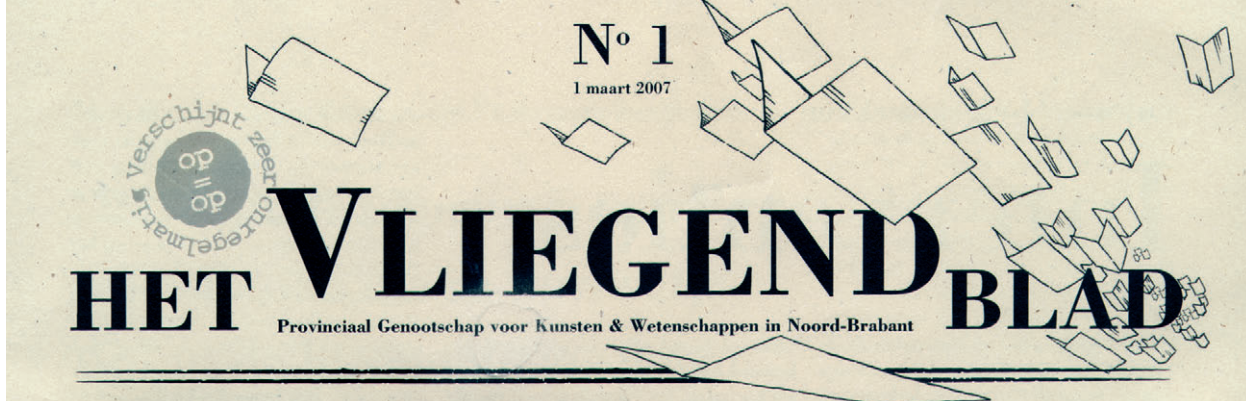
Gerard Rooijakkers studeerde geschiedenis aan de Universiteit van Nijmegen. In Münster specialiseerde hij zich in volkskunde, een vak dat toen in Nederland nog niet werd gedoceerd. 'De volkscultuur is een vak dat me na aan het hart ligt.' Dat is mede te danken aan de priester Kees Maas, conservator van Museum Kempenland in Eindhoven, die als boerenzoon sinds de jaren '60 landbouwwerktuigen, gereedschap en huisraad verzamelde. Gerard Rooijakkers mocht hem daarbij helpen. 'Zo ben ik als

Ook op andere momenten dan het carnaval verkleedt de Bossche mens zich graag. Het bestuur van het eerbiedwaardige Provinciaal Genootschap tussen de middeleeuwse Bosschenaren bij de viering van het 750-jarig bestaan van Den Bosch. (Foto: Stadsarchief, collectie Het Zuiden)

Slechts zwaar gesluierd konden de enkele mannen die noodzakelijkerwijs het klooster van de Theresianen betraden, worden ontvangen. Om andere nonnen een hevige schrik te besparen werden zij met een signaal van een klingelende bel gewaarschuwd. Wanneer zijn deze sluiers verdwenen? Langzaam of plotsklaps? (Stadsarchief, scan in Historisch-Topografische Atlas)

Het nieuwe colportageblad van het Provinciaal Genootschap voor Kunsten en Wetenschappen.

stadse jongen vertrouwd geraakt met het dagelijks leven op het Brabantse platteland.'

In 2000 werd Rooijakkers bijzonder hoogleraar. Daarnaast is hij verbonden aan het *Meertens Instituut* van de Kon. Ned. Academie van Wetenschappen te Amsterdam. Voorts is hij kroonlid van de *Raad voor Cultuur*, adviesorgaan van de regering. Dat volkskunde thans een vak is 'dat de conjunctuur mee heeft' en zich dan ook in een toenemende belangstelling mag verheugen, is mede te danken aan Gerard Rooijakkers die er op zijn eigen, vaak oorspronkelijke manier, veel toe heeft bijgedragen deze tak van wetenschap te ontdoen van zijn spruitjeslucht en uit de sfeer van het klompendansen te halen. 'Op zich is daar niks mee, met folklore en zo, maar het is zoveel breder dan het geijkte beeld dat men van volkscultuur heeft. Het gaat om meer dan feesten en volksliederen. Het is de cultuur van het dagelijks leven.' Dat is ook de reden dat prof. Rooijakkers zijn vakgebied heeft 'herbenoemd tot Nederlandse etnologie'. Wat natuurlijk letterlijk hetzelfde is, voegt hij er zelf onmiddellijk aan toe, maar beter het begrip van de 'brede' volkscultuur uitdraagt.

Waardedebat

'Deze *linguistic turn* is heel efficiënt gebleken in het markeren van de benadering van het vak. Het is een benadering die veel antropologischer is. De etnoloog is ook geïnteresseerd in het dagelijks leven van de elite.' Rooijakkers noemt in dit verband met evenveel genoegen als instemming het onderzoek van zijn studenten naar eetcultuur en wooncultuur in adellijke kastelen. 'Ons vak heeft niet alleen associaties met volkskunde. Van dat begrip ben je af als je het etnologie gaat noemen. We moeten ons ook in andere domeinen begeven, waar we ons vreemd voelen. Cultuur is geen *safe story*, geen veilig afgebakend verhaal, waar men zich geen buil aan kan vallen. Commercie is ook cultuur bijvoorbeeld, of criminaliteit, toevallig allebei ook met een kleine c. Zoals het smokkelen vroeger deel uitmaakte van het dagelijks leven in Brabant, zo zijn er nu xtc-fabrieken die worden betrapt.'

'Cultuur beperkt zich niet alleen tot boeken, theatervoorstellingen, tentoonstellingen. Cultuur is geen ding, maar heeft ook relevantie voor zorg. Hoe we omgaan met oudere mensen. Hoe we omgaan met daklozen. Het gaat er om hoe wij vorm geven aan het dagelijks leven. Cultuur is de vormgeving van het dagelijks leven. En dat is niet alleen folklore of gezellige dingen. Dat is slechts de slagroom op de taart van Nederland. Daar gaat het niet alleen om. Het is in feite een waardedebat waar het om gaat.'

Pragmatisch

Dit uitgangspunt heeft 'enorme consequenties voor beleid', zoals eveneens blijkt uit de cultuuromslag die ook de *Raad voor Cultuur* heeft gemaakt. Rooijakkers benadrukt wel, dat men er pragmatisch mee moet omgaan. 'Het is niet alleen academische boekenwijsheid. Het moet ook relevantie hebben voor de maatschappelijke praktijk.' Gegeven zijn opvattingen pleit hij er voor 'dit soort ideeën meer reikwijdte te geven, zoals bijvoorbeeld in de Raad voor Cultuur, maar ook door middel van onze uitgeverij. Met de uitgeverij kunnen wij er letterlijk uitdrukking aan geven.'

Pragmaticus als hij is realiseert Gerard Rooijakkers zich maar al te goed dat hij er naast al zijn andere bezigheden eigenlijk de tijd niet voor heeft, voor de uitgeverij, die hij samen met zijn vrouw Renate, wetenschappelijk medewerker bij het Openluchtmuseum in Arnhem, en een derde compagnon heeft opgericht. 'Maar ik hoop en verwacht dat het lukt door goede medewerkers om me heen te verzamelen. Als hoogleraar leer je dat je niet alles zelf kunt doen. Je moet er voor zorgen dat jong talent kansen en mogelijkheden krijgt. Ik vind het leuk anderen op onderzoeken te zetten, die dan vaak ook dimensies opleveren, die ik zelf niet heb bevroed.' En: 'De dingen die ik doe haken in elkaar. Een van de mogelijkheden is studenten een plek te geven waar ze kunnen publiceren.'

Uitgeverij

Zijn verhuizing naar Alphen aan de Maas laat zich meervoudig verklaren. Op de eerste plaats was zijn huis in de Uilenburg te klein, getuige alleen al de kamerbrede en plafondhoge boekenrekken, die ondanks hun aantal en afmeting werkelijk uitpuilen.

Met een knipoog naar al die boeken: 'We hadden *letterlijk* meer behoefte aan ruimte.'

Het Veerhuis langs de Maas biedt niet alleen de gewenste ruimte, maar beviel tegelijk als naam voor hun uitgeverij. Het doel dat de drie compagnons bij dit initiatief eensgezind voor ogen staat – 'om anderen een podium te geven om hun visie uit te dragen' – zien ze adequaat gesymboliseerd in de naam Veerhuis. 'Heel toepasselijk. Net als het veer wil de uitgeverij de oversteek wagen. In dit geval het overzetten van gedachten in de vorm van boeken.' Zo'n podium voor 'een samenhangend etnologisch programma van uitgeven' wil ook hun nieuwe tijdschrift, 'cultuur met een kleine c' zijn, dat niet alleen qua inhoud, maar ook qua vormgeving 'heel eigenwijs' is. Dat de uitgaven in het verlengde van Rooijakkers werk als wetenschapper moeten liggen mag duidelijk zijn.

Bij de verhuizing naar Alphen aan de Maas heeft ook de weidsheid van het uitzicht een rol gespeeld. 'Mijn vrouw wilde de horizon weer zien en dat heb je in de Uilenburg niet echt.' Wenkend was ook, zeker voor zeilers als Gerard Rooijakkers en zijn vrouw, het perspectief van wonen aan het water. 'Dat doen we hier ook tussen Dommel en Binnendieze, maar dat is toch iets anders.'

Voor de man die zich er in 's-Hertogenbosch bij

Brabant zoals het vroeger was (heel vroeger kan niet, want toen lag Heusden – de plaats van het pittoreske tafereeltje – in het gewest Holland). De onder een zware last gebukt gaande heer, F. van Asperen, was op dat moment directeur van 'Museumke De Brabantse Poffer' in de Postelstraat. (Stadsarchief, ansicht in Historisch-Topografische Atlas)

Een groet uit Brabant - zoals het vroeger was

herhaling aan ergert dat 'alles kapot wordt gerestaureerd' was ook de staat waarin het Veerhuis verkeerde, een aanbeveling. 'Het was erg verwaarloosd, maar het voordeel daarvan is dat heel veel van de oorspronkelijke staat behouden is gebleven.' Het Veerhuis dateert van 1912 en zo wil Rooijakkers het graag houden, al sluit dat hedendaagse voorzieningen/aanpassingen niet uit. Al is het maar 'om in het Veerhuis naast 1912 ook 2007 zijn plaats te geven'.

Ethiek

Met één been weer in 's-Hertogenbosch: 'De ironie is, dat alles wat vergeten wordt, het best bewaard blijft.' 'Hoe blij was men niet toen in het Peter de Gekstraatje achter een blinde muur zo'n vergeten éénkamerwoning werd ontdekt. Onaangetast, puur en alleen omdat men vergeten was het te slopen. Zoals al die andere 'cameren' die Den Bosch ooit had.' En wonend in een huis dat gesloopt had moeten worden, weet hij een nog beter voorbeeld: 'Nu is iedereen hartstikke blij dat ze de Uilenburg nog hebben.' 'Zo zal het ook weer gaan met het saneren van alles met asbest. Ik voorspel, dat als ze ergens een oud schuurtje met een asbest golfdak vergeten, dat het over dertig jaar een cultureel topmonument van de eerste orde wordt.'

'Het is een voortdurende keuze: slopen of restaureren. Nooit eens laten zoals het was. Het verleden hoeft niet verbeterd te worden. Maar het is blijkbaar erg moeilijk die, wat ik noem, ethiek van onthouding.' Gerard Rooijakkers wil dan ook niks weten van herinrichting van de Markt. En ook ten aanzien van het autovrij maken van de Parade is men in zijn ogen op de verkeerde weg als de voorzitter van de ondernemersvereniging *Hartje Den Bosch* roept dat er eerst een plan moet zijn voor de herinrichting van de Parade alvorens de auto's er af mogen. 'Dat is nu helemaal zoals het níet moet. Maak de Parade leeg, ga niet meteen bomen rooien, maar kijk eerst eens rustig wat er met dat plein gebeurt. Voordat het gemeentebestuur er parkeerterrein van maakte was de Parade organisch gegroeid. Laat dat weer gebeuren.' 'De cultuur van de langzaamheid', noemt Rooijakkers dat. 'Waarom moet altijd alles meteen aangepakt worden? Projectontwikkelaars staan altijd klaar om beton te storten.'

'Koester de kasseien', pleitte Gerard Rooijakkers dan ook eerder in zijn column in het Brabants Dagblad. En columnist blijft hij, zodat hij regelmatig zijn hart kan blijven luchten. Want, verzucht hij bij voorbaat, 'het kost meer moeite iets niet te doen dan wel te doen'.